

III.

Egy kirándulás az Ungh-megyei Kárpátokba. (Beszkídek.)

(Németből Siegmeth Károly után Somogyi Gézától.)

Az unghvári kincstári uradalom főnöke és főerdő-mestere, Ruttner úr, barátságos meghívásának engedve, jun. 17-én Unghvárra jöttem, hogy egy kirándulásban a Beszkídekre részt vegyek; a következő sorokban megkísérlendem az ottani Kárpátok vadonjának képét adni és alkalmilag tett észleleteimet közzé tenni.

A városnak, a pályaudvarról tekintve, egészen barátságos kinézése van; az előtérben jobbról különösen a halmon épült régi vár tűnik fel, mely előbb a Drugeth család birtokához tartozott, azonban jelenleg egy püspöki papnöveldeknek ad helyet.

A kép közepét a székes-egyház tornyai és a püspöki palota képezik, — míg balkézről a megyeház magaslik ki.

Az Ungh-folyó ezüst szalaga kellemmel élénkíti a képet, míg a Kárpátok előhegyei a háttérben festőileg csoportosulnak.

Maga Unghvár Ungh-megye főhelye, egy gör. kat. püspökség és a kincstári uradalmi igazgatóság székhelye. Van benne egy főgymnásium, melyben lebeszeti észletek is vezettetnek, — ezek szolgáltak alapul magassági méréseimnek a szelenczés légsúlymérővel. Unghvár egyuttal a magyar éjszakkeleti, Nyíregyházáról Csap felé vezető vonalrésznek is végállomása, és Budapestről, Miskolcz, Szerencs, Ujhely és Csapon át mintegy 19 órai utazás után érhető el.

Ipari szempontból a kincstári, a zsilipnél levő gőzfűrés és a gőzmalon említendő. Az előbbi az újabb időben igen okoszerűleg és sok munkára képessé újra szerkesztetett, úgy hogy az újabb idő minden követelményének megfelel. Unghvár lakosainak száma mintegy 1.1000, a házak száma 1034.

18-án reggeli félhét órakor a Gácsországba vezető országúton éjszakkeleti irányban vonultunk be az Ungh völgyébe.

Ez eleinte igen széles; — az országutat mindkét oldalon kertek és mezők szegélyzik; Alsó- és Felső-Domonya községei mellett elhaladva, az Ungh bal partján egy kiálló kúpon *N y e v i c z k e* romjai láthatók; a vár hasonlókép a Drugeth család által építtetett és állítolag egy földalatti út vezet belőle Ungh váráig; — ennek létezését én azonban nagyon kétlem. A népmonda szeret minden régi várat és erődöt földalatti alagutakkal stb. ellátni, habár abban még senki sem volt, s annak még nyomai sem találtattak fel.

Az ó falak a fás halmokról egész festői képet mutatnak és a kilátás a vár teréről Unghvár városára és környékére meglepő.

A romnak épen talpánál a fa tutajozására és csapásnak vízrács van felállítva.

Mintegy órai utazás után Ó-Kemencsére ér az ember; jobbra a Sinatória hegytörzse látszik. Itt még többnyire trachyt fordul elő; Kemencsén túl Vorocsó közelében még szivagot (Tuff) is lelünk, mely gránátot tartalmaz szép tizenkétalj-jegeczekben; azokhoz a szivag elmorzsolása által igen könnyen hozzá lehet jutni.

Percsényben reggelit vettünk magunkhoz, melylyel barátságosan ifj. gróf Török szolgabíró vendégelt meg bennünket, és azután az utat vele együtt folytattuk. A *S o k o l o v a - S k a l a* (súlyomkő) lép a körülfekvő hegyek közül leginkább előtérbe, és bilincseli le szép alakzataival a néző tekintetét. Percsényen túl elhagyuk az országutat és jobbra térve az Unghon át a *Túrja* völgyébe megyünk át.

Míg Percsény közelében a kovasavas mész az uralkodó, mely kizárólag csementkészítésre alkalmas, később az agyagpala lép fel szórványosan. Ó-Szemerétől kezdve a kárpáti homokkő talajára megyünk át. Itt a *Roch* a Sinatória nyulványaként, és dél felé a *M a k o v i c z a* mint egy sátor jelentkezik. A *Túrja* völgye jóval szűkebb, mint az Ungh völgye; a hegycsapások (Bergzug) sokkal közelebb lépnek, az emelkedés nagyobb.

Az u. n. Almási gyarmaton és a Clocotiván áthaladva, négy órai menés után Túrja-Remetére érünk. Itt van egy kincstáriménés, melynek kaszánya és istállója egészen csinos épületek. Túrja-Remete mögött a Túrja völgyét elhagyva, a Turicsa-völgybe kanyarodunk be. Az út jelentékenyen meredekké lesz, a völgy jellege már vadregényes.

A patak lent az út mellett habzik, és a hatalmas sziklatuskók arról tanúskodnak, hogy a víz nem mindig oly barátságosan szökell a köveken át, hanem óriássá is nő, mely minden útjában levőt vadul elrombol és magával ragad.

Nagy-Turicskán átmenve egy kies halmon balra Vulcsinka templomát vesszük észre.

Féltizenkét órakor, öt órai kocsinmenés után szekereinket vissza küldők, mert az út már ezentúl nem volt ezek által járható; helyökbe a rusznyákok ökörfogatai lépnek, melyek málháinkat és azokat veszik fel, kik az utat gyalog folytatni hajlandók nem valának. Én azonban mindenkinek az utóbbit javaslom, mert eltekintve azon sok rázatástól, melyet az ember a szekéren szenved, a felfordulás folytonos félelmének is ki van téve, mivel az út egészen ki van mosva és kövekkel tisztességesen megrakva; ehhez járul még az is, hogy az út sűrű erdőn keresztül kellemes árnyékban folytatható.

A Kis-Turicsai vadászakban déli pihenőt tartánk. Nyílt tűznél gulyáshúst főzünk, nyáron tyúkot sütünk; a legjobb eledelt azonban az ízletes kövi pisztráng képezé, melyet a közeli patakából fogánk.

Kár, hogy K.-Turicsa híresztelt szépei szemeink elől kajánul elvonulának, bár kíváncsiságunk a magasztaló ismertetés által a legfelső fokra csigáztatott; de egy szerencsés még is volt köztünk! No de óvakodom fecsegővé válni vagy az árulót játszani.

A hús árnyban tartott déli pihenő után tovább folytatá vidám kedélyben vándorlását a társaság, mely 16 személyből állott, a Turicsa-völgyben, részint lovon, részint

gyalog. Az út folytonosan sűrű erdőn át vezetett, és az erdei illatot, a pompás tiszta erdei levegőt sováran szíttuk magunkba — oly könnyen, oly szabadon!

Az ember kedélyét sehol sem érzi oly annyira felüdítve, szellemét élénkítve, mint az ősi hegyi természetben, mely a műveléstől menten a maga szabad nagyságában hat mindazokra, kikben a természet iránt van érzék és van akarat, a természet szépségét magukba fogadni.

Mily csekélyeknek látszanak a mi mesterséges ültetvényeink ezen erdőséggel szemben: Óriási törzsek támaszul szolgálva a kúszó növények számtalanjának; a gombák különös (phantasticus) alakokban a fákon; a talaj illatozó füvekkel tele növe; mindenütt a buja növésnek képe. Valóban a beteg kedélynek is fel kell itt üdülnie s új életet, kedvet lelteni!

Lumsur kis helységét oldalvást hagyva, körülbelül d. u. 4-órákor a lumcsuri fűrészmalomtól érök el, mely egy völgy kitágulásánál magánosan fekszik.

A gyors patak egy kezdetleges vízkereket forgat és ez által egy fűrészrácszatot; minden csak fából van, — a vasnak csaknem teljes kizárásával; ez így igen czélszerű, mert az emberek e magányban teljesen magukra vannak hagyva és csak is így segíthetnek azonnal minden bajon. Rövid pihenő után utunkat a lumsuri ásványforrás felé folytattuk. De mily út volt ez! Tuskókon, bokrokon és köveken keresztül, néhányszor a vad patakon átmenve, hol legjobb esetben egy-egy fatörzs szolgáltat hídul, többnyire azonban az utazónak marad fenn, azon köveket kikeresni, melyeket egy ugrással elérhet, vagy lecsúszva a társaság felvidámítására önkénytelen lábfürdőt venni kényszerül.

Egy erdei tisztáson a régi fürdő-ház romjai tűnnek fel, és mellette a forrás, mely dúsan folyik. A medenceze fenekéről erős búborékok törnek fel, és a szag világosan elárulja, hogy az kén-kőneg; nemkülömben a véséleg is felismerhetővé válik, mint a víznek alkatrésze. Nehány kémszert azonnal alkalmaztam a helyszínén és halvány- s mézsó-vegyek előjövetelét állapítottam meg. Előbb azt is állították, hogy e forrás iblany tartalmú, én azonban nem fedeztem benne azt fel — mind a mellett, hogy

arra kémleltem. A forrás hő mérséke 14° C. tett 24° -nyi légkörű hő mellett.

Némi távolságra egy másik forrás is van, melynek alkatrészei ugyanazok, csak a kénköveg-tartalom látszik még bővebbnek, mint az első forrásé.

Kétségtelen, hogy a lumsuri forrásoknak igen nagy gyógyerővel kell bírniok, és kívánatos volna, hogy a forráshoz csak megközelítőleg járható út is készíttetnék és arról is lenne gondoskodva, hogy a forrásnál tartózkodni lehessen. Az elsőnek keresztülvitele csekély költséggel lehetőnek állítható, mert csak a jelenlegi út javítandó ki; az erre szükséges kőanyag nem hiányzik. Nehány tisztást kellene az erdőben kivágni, a patakon át egy kezdetleges átjárót készíteni, mi szintén nem okoz nehézséget és költséget.

A mi a házat illeti, ez a bő mennyiségben levő fából épülhetne. Egy vállalkozó férfiút, — ki a fürdő elátását átvénné és pár tehenet szerezne, melynek fenntartása semmibe sem kerülne, — bizonyára könnyen lehetne találni. Erősen meg vagyok győződve, hogy a fürdő csekely kezdetből csakhamar kinőné magát; — akkor majd aztán a kényelemre is több gond fordíthatatnék, és a magasabb igényeknek is elég tétethetnék. Csak tűrhető út mellett is Lumsur Unghvárról 6 óra alatt el volna érhető.

Nem sok forrásunk van, mely kénköveget tartalmaz, a miért bátor vagyok, az irányadó férfiak figyelmét e forrásra irányozni és azt a figyelembe-vételre ajánlani.

Délután 5 órakor utunkat folytatók, de csak libamentben (Gänsemarsch), mert a keskeny út másként nem engedé, nem is haladhat többé az ember gyorsan, hanem csak nehezen mászhat. Több mint egy órai fáradságos mászás után, pompás alpesi rétre, a Jaszinyára (Köris-liget), jutánk: mai éjjeli szállásunkra. Itt van a víz-választó a Turcisa és a Lyutta között. Az illatozó virágokkal telt rét köröskörül erdő által határoltatik, s a Kulicza és Polonina Runa hatalmas csúcsai úgy mutatkoznak, mint a kilátás festői háttére.

A jövőre való gondosságból egy sátozt állítottunk össze, gyorsan fát hordtunk, és a fellobogó tűz összegyűjté a társaságot.

A Jaszinyán töltött éj rám és bizonynyal minden utitársamra nézve felejthetetlen marad; egy ily festői bájjal teljes képpel a városi ember csak ritkán találkozik. A rusznyákok ős növesű elzordult természet-alakjai, kik számszerint 20-an málháinkat vivék és lovainkról gondoskodának, a tűz körül telepedének le, vagy fát hordának, hasonlókép segítének a vacsora elkészítésénél is, mely mindnyájunknak kitűnően ízlett. Az esthomály beálltával varázszerűen világítá be a tűz a viharbarnította alakokat, kik egyenes, hosszú hajjal, durva vászonnadrággal, bocskorral és az el nem maradható bundával ellátva, még inkább élénkíték a jelenetet. A csipőtől csaknem a hónapig érő tűsző nem a legkényelmesebb ruhadarab lehet és különösen nyáron keveset hűsíthet. A felkelő hold derengő fényét a hegy-óriásokra árasztja a sötét erdő ellentétéül. A csalogányok teli torokkal csattognak. Oh mily kényelmes a nyugalom itt a szabad természetben egy szép nyári estén! Hallga! ime felhangzanak a mélabús magyar dallamok megható szépségükben, a mint azt csak Plotényi hegedűművésze képes visszaadni. Igen ő maga az a szeretetre méltó művész, ki a kiránduláshoz csatlakozva, érzésetjes játéka által felemel és örvendeztet. Mégis itt a fennsége természetben hasonlíthatlanul hatalmasabban, sokkal inkább a szívhez szólólag zengenek a hangok, mint a hangverseny termében. Zene és természet itt ép teljes összhangban vannak.

Oh bárcsak mindig fogva tarthatnám ezen szép, hasonlíthatlanul szép képet.

Egy öreg köpczös rusznyák felemelkedik és elmeséli népének régi mondáit, társaiban figyelmes hallgatókra találva; egy furfangos eszű a társaságot természetadta élczek előadása és elbeszélésének naiv modora által nevetésre indítja; egy eltépett képű és bēna kezű férfi egy medvével való kalandot beszél el, melynek köszönheti ezen emlékjelet: a megsebbzett medvével való párban szabadal-

tatott meg ennyire és csak is egy társa által mentetett meg a biztos haláltól. Ezen emberek magánosan hihetetlen bátorsággal, csak egy rossz fegyverrel és kitűnő baltával felfegyverkezve, mennek medvevadászatra. A veszélyhez szokva, bátran szemébe néznek annak. Egy más jelen levő rusznyák azt beszélt, hogy egy nőstény medvének szeme láttára vitte el kölykeit, és velük együtt egy fára menekült. A kölykök Perecsényben vannak gróf Töröknel.

A beszéd a medvékre vitetvén, ezen irányban gyors folyamatot vett; mindegyik tud egy kalandot elmesélni, különösen a jelenlevő vadászok — ősi szokás szerint szigorúan az igazsághoz ragaszkodva. — Egy jól eső borzadály fogja el a gyülekezetet, különösen a kissé félénk X. doktor urat, kiből hatalmas borzadály és aggályok támadnak az ily veszélyes helyen való éjszakázás miatt; a megbánás, hogy ily merész vállalatra adta fejét, észrevehetőleg előtérben lép nála. Hogy a képnek vidámabb oldala sem hiányozzék, egy rusznyáknak erős fogfájása támadt, mely az orvosi segély, tudniillik a mi derék doktorunk részéről az én kémszer-készletemben lévő sósav *drasticus* módon alkalmaztatása daczára sem akart elmúlni.

De hát jön K. főerdész, egy régi practicus, az ő egyetemes orvos szerével, a pálinkával, . . . mintha csak elfujták volna a fogfájást. A vidámság óriásilag tör ki a hallgatóság részéről; csak hogy most az az aggodalom lép előtérbe, hogy ezen orvosszer után a fogfájás járványossá fajúlhat; a derült társaság ez okért az „isteni italt“ a rusznyákoknak ajándékozá előleges orvosszer gyanánt.

Tizenegy óra van; a sátorban minden nyugodni tér, a rusznyákok a tűznél maradnak; és a fáradt vándorok a tűznek sercegetése és a lombok zizegése mellett elaludznak.

19-én már 3 órakor felkeltek az alvók, theát főztek és azután a Polonina Runa megmászásához fogtunk.

Saját magunknak kellett az erdei harasztot keresztfül utat törnünk, mely út görgetegek és a szerte heverő faágak által még járhatatlanabbá volt téve; két órai fá-

radságos mászás után végre kiértünk az erdő-övből a fel-
a tulajdonképeni havasi régióba.

A rövid pihenés után a kilátásban, mely tekinte-
tünknek kínálkozik, gyönyörködhetünk; éji szállásunk, a
Jaszinya, már mélyen fekvék lábaink alatt, köröskörül be-
kerítve a hegyzömök által. Ha előbb a görgeteg és a
fák alkalmatlankodtak, úgy most a sikamlós fű gátolt ben-
nünket a gyorsabb mászásban; szerencse volt reánk néz-
ve, hogy az égnek volt annyi belátása, hogy felhő-fátyolba
burkolódzott, egyébként a forróság kiállhatatlan lett volna.

A szikla-csoportnál a fele úton újra pihenőt tartánk
és a Polonina Runa síkját egészen közelnek láttuk felet-
tünk, úgy hogy azt véltük, hogy fél óra alatt elér-
jük; azonban sehol sem csalogdik az ember inkább, mint
a hegyekben, a magasságok becslésénél; még sok izzad-
ságba kerül célunk elérése.

A gerinczen lassanként hágánk felfelé és végre dél-
előtti 9 órakor a Polonina Runa síkjára, egy tág, ko-
pasz felületre, léptünk.

Nem igen lehetséges azon környékrajz (panorama)
összképét adni, mely a Runáról kínálkozik a vándornak,
mert a kilátás a közel fekvő völgyekbe, tehát a kép szí-
nekben legdúsabb részére egy részről a nagykiterjedésű
kúp, más részről a messze előrenyúló meredélyek által
takartatik el.

Tegyük tehát egy körutat a Runa síkján és vizs-
gáljuk a különböző égtájak szerint kínáló kilátást:

Éjszakra népe a Kulicza kúpját látjuk magunk
előtt, a háttérben a hatalmas Raukát, mely a Gácsországi
határon van; Gácsországból a Roszipanez és Halics csú-
csai néznek át.

A hegységek öt sorból álló erdős hegylánczat képez-
nek; egyes rét-felületek, kövér havasi legelők emelkednek
ki a hegyoldalokon a sötét erdő-talajból. —

Észak-kelet felé a Lyutta-völgy szép látképe bilin-
cseli le a tekintetet, ennek mívelt virányain, melyek a
sötét erdős hegyóriások ellentétéül szolgálnak, örömet
pihen meg a szem; a háttérben Lyutta községe szétszórt
házai tűnnek fel; ezek a völgyre támaszkodó hegycsapás
jobb oldalán barátságos havasi képet alkotnak.

Nyugot felé a Runa messze előrenyúló orrt alkot s a lejtők meredeken és függélyesen esnek le.

A vándor borzadva tekint a mélységbe; ez a Rakoczka Jama völgymedenczéje; a monda szerint Rákóczy neje itt huzamosabban tartózkodott.

A láthatár hétszeres, egymás megett lépcsőzetesen fekvő hegyláncsor által szegélyeztetik; a kárpáti világnak épen szívébe lát így az ember.

A Rauka, a Szinatória, az Inoz, a Zsidovo, Vihorlet s Makovicza, Jaroczky Gyl (víz-választó), a Sokolova Skala csúcsai tűnnek különösen ki.

Délen a hegyek pompás kupola-képződményein, melyek színfalszerűleg sorakoznak egymás mellé, legel a szem.

A Magura, Makovicza, Szlinka, Poroszkó csúcsai tűnnek ki kiválólág; a távolban egész a síkságig, mely kékes szürkületben a láthatárig emelkedik, kalandoz a szem.

Kelet felé végre egészen közelben az Osztra-havas emelkedik, tovább hátra a Stoverchy (százcsúcs). Előttünk a munkácsi Beszkídek csoportja terül el, a messze távolban a máramarosi hegyóriások mutatkoznak, melyek közül a Pietroz és Popp Iván világosan kivehető.

Éjszak felé a kép a Lyutta völgye, délfelől a síkság által határoltatik.

A vándor egy hatalmas hegyi világ látrajzát szemléli maga előtt kifejtődni, melytől csak nehezen szabadul. Mily jó itt álmódzni nyílt szemmel, a hegyóriások és hegylánczok nézésében elmerengve, — a messze távolban a lakott és megművelt síkság; valóban fennséges kép! szép az ellentétek, még szebb a tömeges kifejlődés által. Plotényi hegedűje a Polonina Runa magaslatán is gyönyörködtetett bennünket, és talán először hangzott itt ez övben a hegedű, — egy művész keze által, mint a milyen Plotényié, mindenesetre először.

Mennyire újongtak a rusznyákok, midőn nekik Plotényi nemzeti dalaikat eljátszotta, melyeket ők neki előbb elődanoltak. Bár a fáradságos út által el voltak csigázva, mégis teljes lelkesültséggel mutatták be nemzeti tánczaikat; — vajjon látta már ezt a Polonina Runa?

A Runa síkjának közelében egy vízben rendkívül dús forrás, a Korolovszky Studnik (király-forrás) ered, így

neveztetve, mert a monda szerint Károly császár enyhítette szomját kristály-tiszta vizéből.

A Polonina Runán való 4 órai tartózkodás után annak keleti lejtőjén a réteken át az erdő-övbe szálltunk alá; a fával sűrűn benőtt talajon a páfrányok között utat törve, két óra alatt Preluka nevű havasi rétre értünk; ez határozottatott éji szállásul mára.

Szabadságot veszek magamnak itt azon közlemények alapján, melyeket Ruttner főerdőmester úrtól nyerek, a Runa hegyzömén levő néhány fanem felső határát közbeszűrni, miután ez az éghajlati viszonyok megítélésére támaszpontul szolgálhat, és részben növény-földrajzi szempontból is érdekekkel bírhat.

A Runa éjszaki lejtőjén a megjelölt fanemek a következő magassági határokat érik el:

Havasi éger	1387 méterig.
Veres berkenye	1268 "
Fodor jávor	1262 "
Erdei bikkfa	1234 "
Kecske-fűz	1220 "
Juhar jávor	1206 "

A nyugoti lejtőn:

Erdei bikkfa	1170 méterig.
Fodor jávor	1118 "

A keleti lejtőn:

Juhar jávor	1127 méterig.
-----------------------	---------------

Látszik ebből, hogy az éjszaki lejtő általában kevésbé zord, mint a nyugoti és keleti; ez a hegycsapás főirányából fejthető meg, mely keletről nyugot felé vonúl, mivel ennek következtében mindkét lejtő inkább ki van téve a viharoknak, mint az éjszaki és főleg déli lejtő.

A Runa síkján csak havasi éger található szórva-nyosan és csak is egyetlenegy boróka-bokrot lelénk.

Térjünk azonban vissza ismét utitársainkhoz.

A sátor fel lett ütve és mindegyik iparkodott az annyira szükséges nyugalomra térni.

Később felüdíték a vándorok fáradt tagjaikat a közeli patakban, majd a lobogó lángnál, melynél az estelit főzték, gyűlt össze a társaság.

Az út fáradalmait kipihenve a legtöbb utitársnál vidám hangulat állt be, némelyiknél majd nem pajkosság; ez konyhasó és sósav által való mesterséges savanyú víz készítésében nyilvánult, mely a doctornak, mint az „Osztraforrás“ ásványvize kínáltatott. Az ezen forrás jövőjére és gyógyerejére nézve komolyan vélt megjegyzések nem csekély vidámságra hangolának bennünket, mely még inkább fokozódott, midőn egy pajzán indítványozá, hogy medve- vadászatra menjünk, melyet azonban hősünk visszautasított. — A beálló homályban újra Plotényi körül csoportosulánk, ki szeretetre méltó modorában nem fáradt ki, lelkünket pompás játéka által gyönyörködtetni.

Ez alkalommal minden esetre az „Ábránd az Osztraforráshoz“ volt a fénypont, melyet szűnni nem akaró hatóval fogadtunk; ebben majd a víznek bugyogása, annak gyógyereje, a fürdővendégek bevonulása stb. hangképek által rajzoltatott.

A hús esti szellő nem sokára a fekhely felkeresésére öztönzött bennünket, és a 10-ik óra mindnyájunkat csendes álomban talált.

20-án reggeli 5 órakor riadót fújtak, ez azonban nem szószerint veendő. Az utitársak legtöbbje a közeli Voivodina — patakban üdítő fürdőt vett. A reggeli után a nyílt tűznél pörkölt „bögre-kávé“ után a vándorlást tovább folytattuk.

Preluka erdős hegyektől zárt havasi rét; még mindig elég magasságban vagyunk, tehát fáradságosan szállánk folytonosan alá. Az út részint pompás havasi réteken, melyek teljes virágompában díszlének, részint árnyas erdőkön, hol kisebb, hol nagyobb lejtőn lefelé haladva, víz keresztül.

Az erdő kellemes hűse nem engedé a fáradságot erőre kapni, és az utazás ma még vígabb mint valaha; vidám hangok kelnek az erőteljes tüdőkből, derű minden arczon.

Medve! medve! — hangzik egyszerre az előre menő rusznyákok kiáltása. A vadászok fegyverei ropognak; mindenki jobbra és balra fut a bokrokba és rövid idő alatt társaságunk hőse, kit kíméletből meg nem nevezhetek, egyedül áll ott reszkető térdrel, halvány arczczal keservesen segélyért kiáltva!

Élénk hahota támad!

Szegény hős, ismét gonosz játékot űztek veled, — és mennyire örülnek ennek sikerültén Korah czinkostársai!

A menet újra rendezkedik és megindul.

Mögöttünk látjuk a hatalmas Runát és az Osztrahavast, míg újra mély erdő-árny nem vesz bennünket körül.

A Terechanya és Szmerekovecz-patakok össze-szakadásához értünk. Mindkettő igazi hegyi patak, melyeknek vize a sziklagörgetegek s fatörzsökön át vidáman bugyog és szökell. Zápor után azonban, vagy ha a nap a hegyek hőtömegeit elolvasztja, borzasztóan zajlanak a hullámok szűk ágyukban és semmi szikla nem elég nehéz, semmi fatörzs nem elég erős; a mi eléje akad, hirtelen elragadtatik, és tombolva a mélységbe hull. —

Ilyenkor a zaj rémítő, a jelenet borzasztó lehet!

Az erdészek beszélnek, hogy mily borzalmasan fennséges a természet ilyenkor az ő vadságában; és valóban nem csekély bátorság kell hozzá, egyedül szembe szállni vele.

Közülünk a legtöbbször nem volt még csak képzelet sem, — legalább nem mondhatnám, hogy az ily visszaemlékezések folytán sötét gondolatok támadtak volna csak egyben is — és így teljes vidámsággal engedők át magunkat a pompás erdei táj szemlélésének. —

Egyik közülünk magvas négysorosokban éneklé meg az utazás vidám eseményeit a „legmagasabb költészetben“; — hősünknek természetesen kijutott benne!

Utunk tovább a Lyutta-patak mentében vezetett. — A völgy egy pompás erdei völgy, és a patak mellett tömött rétlapályok vonultak el. 11 órakor elértük a zárlatot (Klause), egy a fausztatásra készített völgy-gátat. —

Midőn a zsilip zárva van, a víz a zárlat fölött összegyűl és egy kis tavacska alkott öt millió köbláb víz tartalommal (158000 köbméter). A víz a legsötétebb zöldben pompázik. A közeli forrás kellemesen üdítő ivó vizet szolgáltat, melyet igazi mohósággal iszik az ember.

A zárlat épületében déli asztal terített számunkra és mi becsülettel megfektünk neki, a mi, úgy hiszem, senkiben sem keltend csodálkozást. Ebéd után a zsilip felnyitatték, és a víz vad erővel tört kifelé; habzik és zúg, forr és sutorog; a fehér hab magasan felszökell és a víz-

permeteg a legszebb szivárvány-színben pompázik, — egy mesterséges vízesés, mely szebbnek nem is gondolható!

Az erdő völgyében bátran tovább haladánk; a szórványosan mutatkozó szántó földek emberi lakok közelére utálnak; délután négy órakor a lyuttai fafüresznél vesszük észre magunkat, mely a lumsurihoz hasonló kezdetlegességgel van berendezve.

A fűreszmalom közelében kőolaj fakad fel a földből, mely azonban nem bányásztatik ki.

6 órakor Lyutta faluját érők el és a vadászlakban vevénk szállást. A helység egy barátságos völgy kiszéledésénél a hasonló nevű patak mellett terül el valóban kedves környéken.

Az Osztra mint három-csúcsú kúp tűnik fel; a Kulicza és Runa ismert alakjai az esti pir által tündériesen világítvák meg; mívelt virány, rét, erdő és hegyek, mellettük a zajló patak, — mindez egy kedves festői képpé egyesül, és az ember önkénytelenül sajnálja, hogy Lyutta az emberi polgárisultságtól oly távol esik és hogy az ismétli meglátogatás nem oly könnyen válik lehetővé.

Lyutta fából épült házai rét-síkok és kertecskék által vannak egymástól elkülönítve, minek következtében a község nagy kiterjedésűvé válik. A még fel nem épített görög templom mellett van a használatban levő kis fatemplom — a keleti templomok sajátos építészeti módjában sok tornyocska és többszörösen tagozott fedelével. A nők viselete feltűnőleg elüt az ezen környékbeli egyéb községek női viseletétől; a fejkötő hosszú pántlikákkal kaczerón ferdén viselve, a tarkán himzett füző egész takarosan ékítik a község szépeit.

A szép este a Lyuttában való fürdésre használtaték fel és a vadász-lak lejtőjén (Terrasse) egy csevegő óra tartására; — a községre és a völgyre a kilátás innen valóban bájos szép. Csak késő este térénk nyugalomra.

21-ikén reggel. Egy záporosó a légkört az éjen át jótékonyan lehűtötte volt; reggel nyolcz órakor a készen álló kocsikra ültünk és Unghvárra visszaindultunk.

Egy fél óránál tovább tartott, míg a község utolsó házait is elhagyók, a völgy újra szűkül, az út meglehetősen meredeken visz lefelé.

A lombos fák helyett újra mutatkoznak a tülevelűek, melyek közt a szikla-falak regényesen tűnnek elő.

Minél tovább haladunk lefelé a völgyben, annál zordonabbá válik annak jellege. Az út helyenként annyira elszűkül, hogy egy szekérnek alig van helye, annyival kevésbé kerülheti ki egymást két szembejövő; egészen a tátongó meredély mellett halad az ember, melynek mélyén a Lyutta zajog. —

Önkénytelenül emlékezem a Rajna völgye azon helyére, hol a Rajna a Via malából a Splügen útja mellett mélyen a Domleschg-völgyben Thusis felé zúg.

Az út a Lyuttán többször áthalad és a fedett hidak igen czélszerűen alkotottaknak mondhatók. Egy kiváló szép pontja a völgynek a vad Bisztricza-pataknak a Lyuttába való beömlése. — Nevezett patak szűk sziklavölgyéből habokban tör elő, az ágyában nagy mennyiségben levő szikladúcok erejéről tesznek tanúbizonyságot; a Bisztricza-völgy festői sziklatömegei vad-regényes kilátással kínálkoznak.

Mindegyikünk el van bájolva a Lyutta-völgyön való utazás által. Növekvő zúgást hallunk, a kocsik megállnak és mi egy meredek gyalogúton a Lyutta-völgybe szállunk alá. Előttünk van a vízesés: Bohokut (Isten zuga). A Polonina Runáról való kilátás mellett mindenestre ez a kirándulás egyik fénypontja.

Midőn az ember a lejtőnek félmagasságán leászott, hirtelen egy katlanban leli magát, sehol kijárás; körülötte sötét fenyvek és sziklák.

A Lyutta szikla-dúcokon át zúgva örvényt alkot és azután habozva a sziklákon lefelé egy mély medenczébe rohan, tavacsát alkotván.

Isten zugának nevezi a nép e helyet! Itt minden bizonynyal szép természeti kép alkotott, a természet egy temploma a teremtető dicsőítésére. Nem a nagyszerű itt az, a mi a vándort ámulatba ejti; nincs itt nagy víztömeg, mely borzalmas zajjal rohanna alá a szédítő magasságból; csak kis patak az, — a vízesés magassága öt méternél nem nagyobb; — az összhang az, mi itt elbájol: a sziklaközetből, mely a Lyutta ágyát megszőkíti, a karsú jegenye-fenyő nyúlik fel; itt-ott egy-egy napsugár lopózik az erdő homályán keresztül és egy darab aziklacsoportot megvilágít, — mindjárt mellette árnyak vonódnak el. A szikla mely zöld mohával fedett, itt-ott er-

dei virágoknak ad tanyát; némely helyen a földi eper piroslik át a lomb alól; a víz kellemes húst terjeszt. — Ki ne találna egy ily helyet szépnek?

A homokkő néhol a völgyben egész sziklafalakat alkot, simán és meredeken kelnek azok a magasba egyenesen a patakból. Egy tisztásra érünk; a kiszélesedett völgy rétnek ad helyet, melyen a legelő barom szállásául faház áll.

A Sztaniczka legelőnél vagyunk; a monda szerint Bercsényi, Rákóczy fővezére, számkivetési ideje alatt huzamosabban tartózkodott itt. Egy menekülő szállásául e hely mindenesetre igen jól volt választva; elhagyatottsága elég oltalmat adott az üldözők ellen; még 20 év előtt e rét állítólag csak vadászok előtt volt ismeretes és alig lépett valaki rá. Egy ott talált malomkő azon állításra ad okot, hogy ez még Bercsényi idejéből ered; a lehetőség meg van, de be nem bizonyítható

A völgyben köröskörül vad bodzabokrok tűnnek fel, melyek teljes virágukban vannak; a szatyú óriási levelei az erdőben levő talaj bujaságáról tesznek tanúbizonyságot.

Egy mellék-völgy torkolatánál csusztatót vettünk észre, egy fából durván készített lejtőt, melyen a fatörzsek csusztatatnak le a hegyről.

A völgy kiszélesül, vad jellegét elveszti és rétvölgygyé válik; az erdős lejtők eltűnnek, a folyó eltorlaszolt vize fűrészmalmot hajt és nem sokára Csorna Holóva (Fekete fő) községbe érünk; 1 óra van, a gyomor jogait követeli és a vadászlakban ki is elégíttetik.

A falu a medenczében igen barátságosan fekszik; a Javornik csúcsa a háttérben hatalmasnak tűnik fel; közelében erősen vas-tartalmú forrás van.

Három óra után utunkat folytatók a völgyben, mely az erdei és réti völgynek jellegét tartja meg: az út már meglehetősen jobb, — gyorsabban haladunk előre.

A völgy mindinkább szélesedik; d. utáni 4 órakor a Lyuttának az Unghba való folyásához értünk; az utóbbin áthaladva az Unghvárról Gácsországba vezető országútra jutánk.

Nem sokára Dubrinics (Jó éjszakát) vadász-lakában gyűlénk egybe vidám kedélylyel dús lakomára, a minden tekintetben jól sikerült kirándulást beszélve meg, a vidám mozzanatokot megnevetve.

A barátságos gazda a korai indulásnak még csak gondolatát sem engedé felmerülni, magunk is örömet elnyomók azt.

Midőn Plotényi hegedűjét előhozatá, a vidámság tetőpontját éré el. Dall, pohárköszöntő, jó és rossz élczek gyorsan váltják fel egymást, és közel 9 óra lesz, midőn ismét útra kelénk.

A pompás est a Sokolova Skala-, az Inozra enged kilátást, valamint a Javornik és egyéb hegyek csúcsára.

Dubrinics közelében igen jó kaolin található, mely porcellán készítésére nagyon alkalmas lehet, azonban, fájdalom, nem használtatik fel.

Perecsényen ismét régi utunkra értünk és Ó-Kemenzén át Unghvár felé térénk, hova este 11 órakor értünk.

Eltekintve a pompás időjárástól, mely egész utazásunk ideje alatt kedvezett, a kirándulás minden tekintetben sikerült és első helyen a rendezőnek, Ruttner főerdőmester urnak, köszönhető, ki nemcsak az út választása által szerezte meg számunkra a természet szép. ségében való mély betekintést, hanem egyébként is a legjobban gondoskodott a társaságról; hasonlóképen a legmélyebb köszönettel kell adóznunk az erdész uraknak azeretetre méltó vendégszeretetökért; ezen urak eleget fáradtak, hogy a hegyekben való utazásunkat oly kellemessé tegyék, mint a milyen volt.

Bátor vagyok, a légsúlymérővel mért magasságokat még ide csatolni, és itt megjegyzem, hogy alapúl azon légsúlymérői észleletek fogadtattak el, melyek az unghvári gymnasiumban tétettek.

Onként értetik, hogy e mérések pontosságra igényt nem tartanak, miután ez a szelenczés (Aneroid) légsúlymérővel nem érhető el; mindazonáltal a magasságok összehasonlításánál egész jó mértékeszköznek szolgálhatnak.

<i>A hely megnevezése</i>	Magasság méterben	
	Unghvár felett	Tengerszint felett
Unghvár	—	120
Túrja-Remete, vadászlak	15·5	135·5
Nagy-Turicsa	23·32	143·3
Kis-Turicsa, vadászlak	91·6	211·6
Lumsur, fűrészmalom	264·9	384·9
Lumsur, ásvány-forrás	292·7	412·7
Jaszinya, rét	569	689
Szikla-csoport a Polonina Runa gerincén	1008	1128
Háromszögtani jel a Polonina Runán	1331·6	1451·6
Preluka, rét	744·8	864·8
Zárlat a Lyutta-völgyben	414·2	534·2
A lyuttai fűrészmalom	375·3	495·3
A lyuttai vadászlak	370·0	490·0
A Bisztriczának a Lyuttába való folyása	266·5	386·5
Bohokuti vízesés, a híd a Lyutta-völgyben	211·4	331·4
Sztaniczka, rét	174·5	294·5
Vadászlak Csorno Holován	92·6	212·6
A Lyuttának az Unghba való szakadása	33·3	153·3
Vadászlak Dubrinicsen	26·6	146·6
Zaricsó	14	134

Záradékkul még az unghvári kincstári uradalomra nézve, melynek környékén a leírt kirándulás végrehajtott, melléklek ide néhány statisztikai adatot.

Az adatok nagyjából a magas kir. magyar pénzügyminiszterium által az 1869-ik évben kiadott kincstári uradalmak statisztikájából vétetett.

Az unghvári uradalom területe 207.115 kat. holdat tesz. Ebből:

Háztelek	434 kat. hold.		
Szántóföld	8572	"	"
Rét	6076	"	"
Szőlő	48	"	"
Hegyi legelő	3052	"	"
Erdő	160985	"	"
Írtvány	27946	"	"

As uradalom legnagyobb része tehát erdő által fedett, melyben mintegy 80% bikkfa, 15% tűlevelű fa és 5% tölgyfa-erdő van. Az uradalom főterménye tehát fából áll és pedig tűzelő-, épület-, és fűrészelt fa alakjában; hasonlóképp sok talp és hordó-donga készíttetik. Az unghvári szállipnál levő nagy fűrészmalom a magyar éjszak-keleti pályán évenként mintegy 2500 tonna (50000 vám-mázsa) fűrészelt fát szállíttat el.

Tűzelő fa évenként mintegy 7500 tonna (150000 v. m.) szállíttatik el és maga az éjszak-keleti vasút a fővevő, úgy mint tulajdonképen csak annak megnyitása óta nyílt meg a nyíregyházi, kis-várdaí, ujhelyi piacz az unghvári tűzi-fa számára; általában az erdészeti termények forgalma nagyban csak is a vasútak által tétetett lehetővé, ennek megnyitása óta új korszak vette kezdetét az uradalomra nézve.

Ujabb időben az uradalom faszenet is mintegy 600 tonnát (12000 v. m.) szállíttat el évenként.

Egyéb termények közül, melyek ipari célokra alkalmasak, még a kőolaj volna említendő Sztavna és Lugh környékén, továbbá vasércz Láz és Poroszló mellett; mászkő Perecsény és Uj-Kemenczénél, porcellánföld; ez 2—3 méternyi vastag rétegben jó elő Dubrinics közelében és ujabb időben Remete közelében az úgynevezett Voivodinában is fedeztetett fel.

Az 1848-ik évig ezen porcellánföld még Bécsbe is szállíttatott, de most már nem bányásztatik.

Végre még agyagföld és kovasavas mész említendő. Ezen terményeknek kihasználása igen csekély vagy semmi, miután az iparos nép hiányzik.

Igy pl. a porcellánföld felhasználása a kis ipar által eszközölthetné és durva edények készítése minden esetre kifizetné magát.

Hasonlóképp a fa számára annak házi szerekre való feldolgozása által s így a házi-iparba való bevitele által tággal mező van nyitva.

Közelebbi adatok az épen hivatolt műben lelhetők: Mellékletek az államvagyonról, Ő cs. k. Felségének Lónyay m. k. pénzügy-miniszter által; továbbá az „Erdészeti lapokban“ 1864-ik évről.